

ESPECIAL LLENGUA I LLIBRES

SUMARI

Els lectors i amics d'InfoMigjorn recomanen llibres

- 1 **Manel Ollé** recomana la *Gramàtica catalana* pòstuma de Pompeu Fabra
- 2 **Mercè Espuny** recomana *Dos taüts negres i dos de blancs*, de Pep Coll
- 3 **Jem Cabanes** recomana la *Gramática de la lengua catalana*, de Pompeyo Fabra, i *Els verbs ÉSSER i ESTAR en català*, de Jaume Vallcorba i Rocosa
- 4 **Enric Gomà** recomana *Los misteris de la llengua catalana*, de Josep Aladern
- 5 **Joan Josep Isern** recomana *Verbàlia 2.0*, de Màrius Serra
- 6 **Ferran Suay** recomana *Gaudir de la llengua*, de Karmelo Ayesta
- 7 **Josep M. Fonalleras** recomana *Història de la llengua catalana*, de Josep M. Nadal i Modest Prats
- 8 **Marta Rojals** recomana *Els verbs conjugats*, de J.B. Xuriguera, i el *Diccionari català-valencià-balear* d'A.M. Alcover i F. de B. Moll
- 9 **Ramon Torrents** recomana *Lleures i converses d'un filòleg*, de Joan Coromines
- 10 **Bel Olid** recomana *L'analfabeta*, d'Agota Kristof
- 11 **M. Carme Junyent** recomana *Teoria de la llengua literària segons Fabra*, de Xavier Lamuela i Josep Murgades
- 12 **Pere Saumell** recomana *Pompeu Fabra*, de Josep Miracle, *Memòries*, de Josep M. de Sagarra i el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Joan Coromines

- 13 **Joan-Carles Martí i Casanova** recomana *La persecució política de la llengua catalana*, de Francesc Ferrer i Gironès
- 14 **Olga Xirinacs** recomana el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Joan Coromines, i *Articles i assaigs polítics*, de J.V. Foix
- 15 **Màrius Serra** recomana *Diàlegs sobre la meravellosa història dels nostres mots*, de Joan Bastardes
- 16 **Ramon Solsona** recomana el *Petit atlas lingüístic del domini català*, de Joan Veny
- 17 **Martí Domínguez** recomana *Els valencians de secà. Estampes velles del Maestrat*, de Gaetà Huguet
- 18 **Mercè Ibarz** recomana Joan Fuster, Marta Rojals, Empar Moliner i Julià de Jòdar
- 19 **Josep Miquel Bausset** recomana *La mestra*, de Víctor G. Labrado
- 20 **Joan-Lluís Lluís** recomana *Épépé*, de Ferenc Karinthy
- 21 **Magí Camps** recomana *Quincalla*, de Víctor Català
- 22 **Eugeni S. Reig** recomana la *Gramàtica valenciana*, de Manuel Sanchis Guarner
- 23 **Tobies Grimaltos** recomana *Mentre parlem*, d'Enric Sòria
- 24 **Jordi Palou** recomana tres diccionaris: temàtic de modismes, d'ús de verbs i de sinònims de frases fetes
- 25 **Víctor Pàmies** recomana *Panorama de lexicografia catalana*, de Germà Colon i Amadeu-J. Soberanas
- 26 **Joan F. López Casasnovas** recomana *Millorem el llenguatge*, d'Enric Valor
- 27 **Albert Vidal** recomana el *Diccionari de sinònims* de Santiago Pey i *Els verbs conjugats* de Joan B. Xuriguera
- 28 **Albert Pla Nualart** recomana *Retalls. Textos i exercicis per a l'aprenentatge del català*
- 29 **Miquel Boronat Cogollos** recomana *LTI. La llengua del Tercer Reich*, de Victor Klemperer, *Llengua i política, cultura i nació*, d'Alfons Cucó i Santi Cortés, i *La llengua de tu madre*, de Stephen Burgen
- 30 **Manuel Pérez Saldanya** recomana *Sintaxi catalana segons los escrits en prosa de Bernat Metge (1398)*, d'Anfós Par
- 31 **Tina Vallès** recomana *El zoo d'en Pitús*, de Sebastià Sorribas
- 32 **Isidor Marí** recomana *Language and situation*, de Gregory i Carroll, la *Gramàtica* de l'IEC i *L'any en estampes*, de Marià Villangómez

- 33 **Núria Puyuelo** recomana el *Diccionari de renecs i paraulotes*, de Pere Verdaguer
- 34 **Antoni Llull Martí** recomana Coromines, Moll i Veny
- 35 **Joan Bosch** recomana *Flors d'hivern*, de Joan Narach
- 36 **Pau Vidal** recomana el *Diccionari etimològic*, de Jordi Bruguera
- 37 **Teresa Tort** recomana *Signes, llengua i cultura*, de Sebastià Serrano, i *Els noms de les plantes als Països Catalans*, de Francesc Masclans
- 38 **Jaume Corbera Pou** recomana *Un home de combat (Mossèn Alcover)*, de Francesc de B. Moll
- 39 **Lou Hevly** recomana *L'òpera quotidiana*, de Montserrat Roig
- 40 **Joan Veny** recomana el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Joan Coromines
- 41 **Raül Garrigasait** recomana *Notícies d'abans d'ahir*, d'August Rafanell
- 42 **Gustau Muñoz** recomana *Capvespre*, de Josep Bertomeu Moll
- 43 **Leo Giménez** recomana *Manual d'ús de l'estàndard oral*, de Josep Lacreu, *El valencià de sempre*, d'Eugeni S. Reig, i *Això del català*, d'Albert Pla Nualart
- 44 **Maria Cucurull** recomana *La cuina de l'escriptura*, de Daniel Cassany
- 45 **Albert Branchadell** recomana *Llengües en contacte*, d'Uriel Weinreich
- 46 **Mònica Montserrat** recomana *Personatges convertits en paraules*, de David Paloma
- 47 **Mercè Canela** recomana *Solitud*, de Víctor Català, i les *Memòries d'Adrià*, de Marguerite Yourcenar
- 48 **Jordi Manent** recomana *Ecologia de les llengües*, d'Albert Bastardas, i *El jurament dels víkings*, de Peyo
- 49 **Joan Tudela** recomana *El valencià de sempre*, d'Eugeni S. Reig
- 50 **Jordi Badia i Pujol** recomana les *Rondalles valencianes* d'Enric Valor, les novel·les policíiques de Rafael Tasis i *Llengua estàndard i variació lingüística*, de Gabriel Bibiloni

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

Butlleta de subscripció

InfoMigjorn és una publicació setmanal sobre llengua que es distribueix digitalment. Recull les informacions d'actualitat, les tendències i els debats que afecten el català en totes les àrees, geogràfiques i temàtiques.

Per **20 euros anuals** (persones físiques)* tindreu una visió sempre actualitzada sobre la realitat de la llengua. Per subscriure-us-hi, empleneu aquesta butlleta i envieu-la a infomigjorn@migjorn.cat o bé per correu postal a Xarxa de Mots, Travessera de Gràcia 238, baixos 1a, 08024 Barcelona.

Nom i cognoms:

Adreça electrònica:

D'on sou?

Opció A (recomanada). Domiciliació bancària. IBAN (24 xifres):

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Opció B. Ingrés o transferència de 20 euros a un d'aquests dos comptes:

- CaixaBank ("la Caixa"): **ES31 2100 0807 7802 0113 0452**
- Banc de Sabadell-CAM: **ES67 0081 0077 8400 0145 6056**

En fer la transferència, indiqueu **el nom** complet i **l'e-mail** on voldreu rebre els butlletins.

Opció C. Pagament per PayPal o bé amb targeta de crèdit: visiteu la pàgina <http://www.migjorn.cat/okalta.html> i feu clic al botó "Subscriure-s'hi".

Per a qualsevol dubte o consulta, escriviu a infomigjorn@migjorn.cat

* Subscripcions col·lectives i institucionals: 50 euros, amb dret a rebre el butlletí en cinc adreces.

D'acord amb la legislació sobre protecció de dades, en subscriure-us incorporarem les vostres dades al nostre arxiu. Teniu dret a sol·licitar l'accés a les vostres dades, modificar-les o cancel·lar-les escrivint a infomigjorn@migjorn.cat.

Els lectors i amics d'InfoMigjorn recomanen llibres

Per celebrar Sant Jordi i la Festa del Llibre, InfoMigjorn va demanar a uns quants lectors i amics que ens parlessin d'un llibre que aconsellarien, sempre partint de l'interès que ens és comú: la llengua. La resposta ha estat abundant, de totes les zones lingüístiques, sobre una gran diversitat d'aspectes de la llengua i, sobretot, amb la marca del tresor que cadascú hi ha cregut descobrir.

La llibertat dels autors ha estat absoluta, perquè no els hem volgut induir a parlar d'això o d'allò; així mateix, els hem demanat de fugir de la tirania de les novetats editorials i destacar allò de què no cal fer memòria, de tan present com ho tenim. Les escasses coincidències, doncs, només són fruit de l'afinitat de sensibilitats o interessos. Publiquem aquestes recomanacions en el mateix ordre en què els autors ens les han fetes arribar.

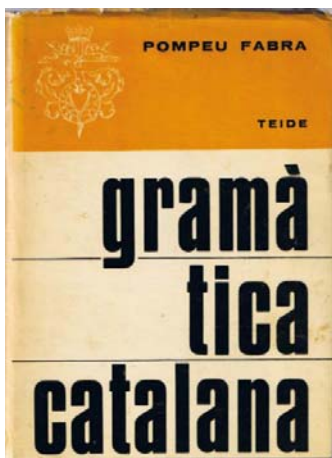
Tractant-se de llibres relacionats amb la llengua, en la major part de casos no costa d'endevinar-hi l'emoció viscuda amb la lectura i un entusiasme que mereix d'encomanar-se. Tant de bo l'obsequi que ens fan aquesta cinquantena d'amics us transmeti la força que hi hem descobert i que aquest record de lectures de gruix s'escampi allà on encara pot fer fruit. L'agraïment, doncs, d'InfoMigjorn als qui han fet possible el butlletí d'avui, d'un valor fora de dubte.

Vist que aquest número extraordinari, llarg i sucós, demana més temps de lectura, publicarem el següent el dia 2 de maig.

1 Gramàtica catalana pòstuma, de Pompeu Fabra

Barcelona: Teide, 1956

per Manel Ollé

Havia estudiat Filologia Catalana, però molt centrat en la literatura, i quan em vaig posar a donar classes de català, em vaig adonar que en tenia un coneixement precari: l'escolarització l'havia fet encara en castellà... A aquesta gramàtica m'hi van portar la necessitat d'entendre algunes qüestions, i també veure-la mencionada en alguns debats sobre els models de llengua. No em va decebre. Hi vaig aprendre coses útils i concretes, i alhora hi vaig descobrir el plaer de raonar la llengua, l'expressió clara i ajustada, la matisació, la voluntat d'anar més enllà de la prescripció... I també hi vaig descobrir un testimoni més de les ferides gairebé letals que van fer la Guerra Civil i el franquisme a la cultura catalana: la congelació de la culminació de la reforma fabriana... Aquesta gramàtica pòstuma de Fabra n'era un testimoni viu, i un monument trencat: alhora la ruïna d'un procés inacabat i un resultat encara capaç d'obrir-se camí.

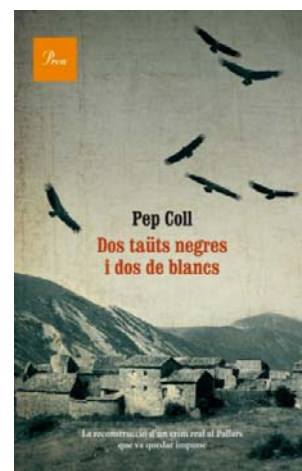
2 Dos taüts negres i dos de blancs, de Pep Coll

Barcelona: Proa, 2013

per Mercè Espuny

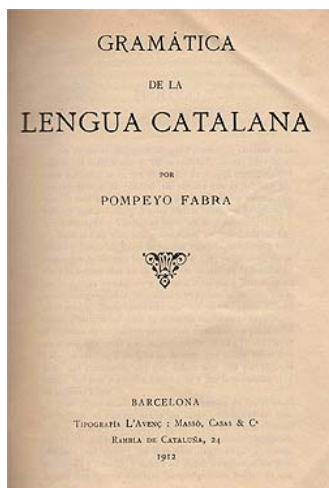
Un llibre que m'ha marcat és *Dos taüts negres i dos de blancs*, d'en Pep Coll. El vaig triar per Sant Jordi de fa dos anys, em va sorprendre el títol i quan vaig veure'n l'autor ho vaig tenir clar. En llegir-lo vaig anar descobrint termes, expressions, del tot desconeguts per a mi, lingüista com sóc. Això em motiva molt!

Recomano el llibre, una lectura ben agradable i enriquidora. Sé que després d'aquest vaig agafar un altre llibre i el llenguatge era ben pobre, de manera que el vaig haver de deixar de costat. No podia! Després d'allò tan bo no podia llegir un text mediocre com aquell...

3 Gramàtica de la lengua catalana (1912), de P. Fabra, i Els verbs 'ésser' i 'estar' en català, de J. Vallcorba i Rocosa

per Jem Cabanes

Ja que és per Sant Jordi, ha d'ésser en català, oi? — perquè els llibres que més m'han 'impressionat' sobre llengua són, ai, en anglès i no gramaticals, i un altre en espanyol que, tanmateix, propòs. Ací en teniu dos, clarament sobre llengua:

Pompeyo Fabra, **Gramàtica de la lengua catalana**. Barcelona, Avenç, 1912. (Reedició facsímil, 'escuada': Barcelona, Leteradura, 1977). En espanyol, però quina meravella. Riu-te'n del nyap de la gramàtica de la SF del IEC.

Jaume Vallcorba i Rocosa, **Els verbs ÉSSER i ESTAR en català**. Barcelona, Curial, 1978. Per a mi, una descoberta; no tant per la doctrina sobre la matèria tractada (que plasma el meu català mamat, com se solia dir) com per la manera de 'mirar' la llengua en general.

I uns quants més, no sobre llengua, però llengua en estat de sublimació (únicament prosa moderna, per ordre alfabètic d'autors):

Víctor Català, *Solitud* (1905)

Salvador Galmés, *La dida i altres narracions* (1976)

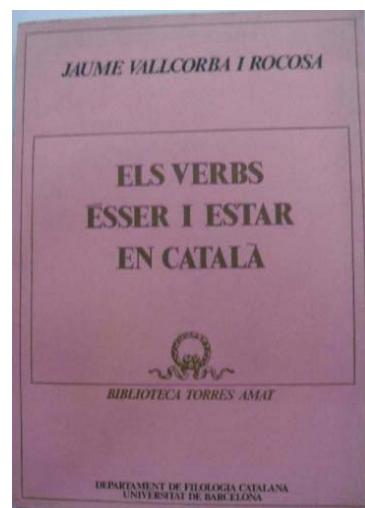
Jordi des Racó, *Rondaies mallorquines* (1880-1931)

Llorenç Riber, *La minyonia d'un infant orat* (1935)

Joaquim Ruyra, *La parada* (1919)

Enric Valor, *Rondalles valencianes* (1975-1976)

Jacint Verdaguer, *En defensa pròpia* (1895-1897)

4 Los misteris de la llengua catalana, de Joseph Aladern

Barcelona: Tipografia Catalana, 1906

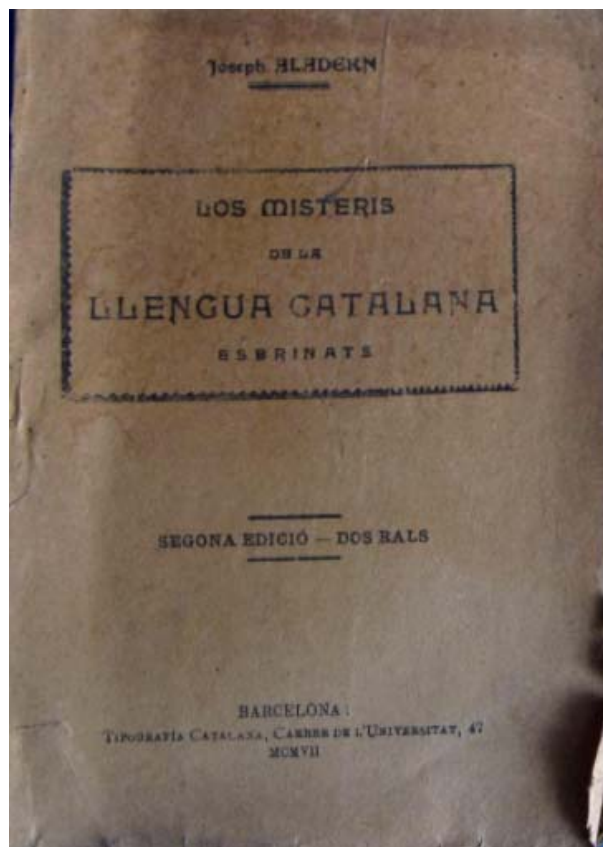
per **Enric Gomà**

A la portada, sota el títol hi ha escrit: *Estudis filològics sobre l'origen, formació y significació d'algunes paraules y frases catalanes fins avuy inexplícades*. Aquest autor, Aladern, aconseguia fer treure de polleguera Joan Coromines, fet que no és gens estrany ja que Aladern concentra en un petit volum de 102 pàgines el més gran nombre de disbarats imaginables sobre etimologies de paraules catalanes.

Segons Aladern, *bellugar* provindria de 'ball', *ferir* de fer mal amb un 'fer' (ferro), *sometent* de 'sotmetre', *fada* de 'falsa, falla, fallada', *barrejar* s'hauria creat a partir de 'remenar amb una barra', *aclaparar* vindria de sostenir un 'clap', una pedra grossa, com les cariatides, etc. Ho deixo aquí però podria seguir fins a demà a primera hora.

Fins i tot, amb un cert grau d'inconsciència, dedica a altres companys filòlegs retrets i acusacions: "La tasca de mossèn Grandia no enlluerna, no entusiasma, no afalaga els sentits: en sos escrits no hi ha descripcions de dones hermoses". Els capellans ja ho tenen, això; no s'entretenen gaire a descriure dones hermoses.

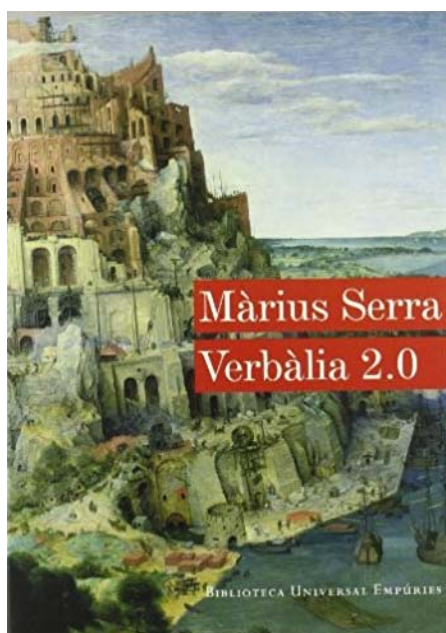
Los misteris de la llengua catalana, una lectura que no deixarà cap filòleg indiferent.

5 Verbàlia 2.0, de Màrius Serra

Barcelona: Empúries, 2010

per **Joan Josep Isern**

Un llibre que ens ensenya a estimar els mots i a perdre'ls la por tot jugant-hi. A la manera, per entendre'ns, del clàssic “instruir deleitando” de quan els vellets d'ara érem joves.

I poca broma, que remenar mots i saber treure'ls nou suc no és pas feina trivial. Ni temps perdut.

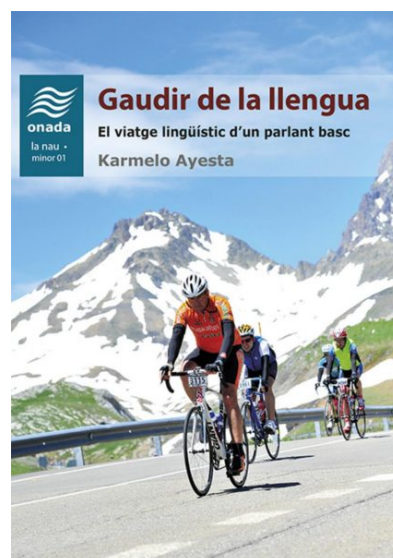
Em remeto al que diu l'autor a la Introducció: “Un joc de paraules és un xoc fortuït de mots amb pèrdua momentània de sentits. Una topada verbal que genera impulsos tan irracionals com els que entre els mortals provoca l'enamorament”.

6 Gaudir de la llengua. El viatge lingüístic d'un parlant basc, de Karmelo Ayesta

Benicarló: Onada, 2015

per **Ferran Suay**

Narra molt amenament l'evolució lingüística d'un enginyer, que és també ciclista afeccionat. El llibre està escrit des del punt de vista de l'euscar, i tanmateix, és perfectament transportable a altres idiomes, perquè tots els parlants de llengües sotmeses a minoració ens enfrontem a situacions similars. Dit d'una altra manera, tots els exterminadors lingüístics apliquen estratègies molt semblants, i això fa que els recursos que un bascoparlant desenvolupa siguin fàcilment utilitzables per qualsevol catalanoparlant. I viceversa.

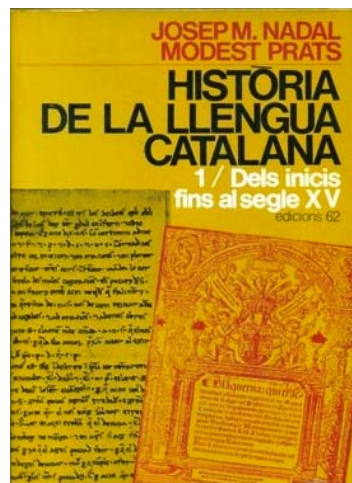

7 Història de la llengua catalana, de Josep M. Nadal i Modest Prats

Vol. I: *Dels inicis al segle XV*, vol. II: *Segle XV* (Barcelona: Edicions 62, 1982 i 1996)

per Josep Maria Fonalleras

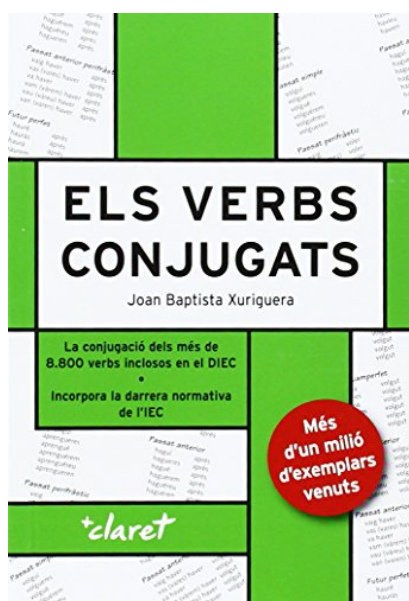
Justament responc a la vostra demanda el dia que fa tres anys que va morir en Modest. Aquests dos volums (el primer dels quals va rebre la Lletra d'Or de 1983) són fites decisives en la història de la llengua, amb un plantejament exhaustiu i savi, tenaç i innovador. Els vaig fullejar per curiositat i amistat, primer, i després els vaig haver de llegir (i subratllar) com a (mal) estudiant. Hi vaig aprendre, en vaig gaudir i, sobretot, hi vaig palpar la petjada dels mestres.

8 El Xuriguera i l'Alcover-Moll

Joan Baptista Xuriguera, *Els verbs conjugats*. A.M. Alcover i F. de B. Moll, *Diccionari català-valencià-balear*

per Marta Rojals

La primera recomanació són els **Verbs conjugats** de Joan B. Xuriguera, “el Xuriguera”. Ara que hi ha eines similars en línia no el consulto directament, però el manual verd és una icona a les prestatgeries i el tinc més que remenat: en primer lloc, perquè la meua manera de conjuguar de naixement, en la meua variant dialectal, l’he de “traduir” al català estàndard, i m’oblido de com m’ho van ensenyar/desensenyar a l’escola (em reservo les conclusions del símptoma); i, en segon lloc, perquè hi ha formes que, per més “xuriguera” que m’hagi menjat, no les encerto mai a la primera (pugués?/ pogués?/podés?...)

La segona recomanació és el ***Diccionari català-valencià-balear*** d'A.M. Alcover i F. de B. Moll, perquè és la pàtria on corro a retrobar-me amb les paraules de casa que em neguen altres diccionaris, i on hi busco el consol per haver-les de desestimar sistemàticament en textos formals i en converses amb parlants d'altres contrades. Afortunadament el tenim en línia i ja acompanya amb un clic.

9 *Lleures i converses d'un filòleg*, de Joan Coromines

Barcelona: Club Editor, 1971. Col·lecció "El pi de les tres branques"

per Ramon Torrents

De llibres d'aprenentatge i formació, tots n'hem llegit amb l'avidesa de qui hi troba la mà del mestre que l'orienta i li fa obrir els ulls. En aquest gènere, Fabra –tot Fabra– ocupa sempre el lloc més alt, però els *Lleures i converses d'un filòleg*, de Joan Coromines, m'han semblat mereixedors d'aquest record. M'hi vaig submergir aconsellat pel qui llavors era un company i avui és un amic, Jem Cabanes, que, davant la meua set juvenil de coneixement, no va dubtar a recomanar-me'l, al costat de la *Gramàtica catalana* de Pompeu Fabra (L'Avenç, 1912), reeditada el 1977 per Leteradura.

L'esperit de l'obra potser el sintetitza el nom d'un capítol segurament poc divulgat, "Normes lingüístiques, catalanes: ni antifranceses ni anticastellanes", però prou eloqüent sobre les servituds i els prejudicis que han afectat tan sovint el català. El llibre conté, és clar, les conegudíssimes "Nou converses sobre *per* i *per a*", l'estudi que ha donat més visibilitat pràctica als *Lleures*.

Si bé la lectura dels prefacs es deixa de vegades per a un possible moment de repòs entre capítols, en aquest cas el [pròleg](#), més que un complement o una introducció, és una lectura obligatòria: les paraules de l'editor, Joan Sales, ens permeten de descobrir les idees d'un escriptor poc conegut més que com a autor d'*Incerta glòria*.

10 *L'analfabeta*, d'Agota Kristof

Narració autobiogràfica. Barcelona: Laertes, 2005. Traducció de Montserrat Solé Serra

Per **Bel Olid**

És un llibre extraordinari, curt i emocionant. Explica com l'autora, que tenia una vida que girava a l'entorn de la lectura, es veu obligada a migrar per la guerra i es veu de sobte analfabeta en un altre país, perquè no en coneix la llengua. Me'l va recomanar Miquel Adam i no li agrairé mai prou la descoberta, que em va commoure i em va fer pensar en què vol dir ser lletrat i com en depèn no només la nostra vida pràctica, sinó també la nostra realització personal en molts sentits.

11 *Teoria de la llengua literària segons Fabra*, de Xavier Lamuela i Josep Murgades

Barcelona: Quaderns Crema, 1984

per **Carme Junyent**

Recordo la lectura d'aquest llibre com una experiència enlluernadora de tan ben escrit com em va semblar. I recordo que, per primera vegada, em va fer veure un lingüista en Fabra. Vull dir, no una persona que s'ocupa d'una llengua sinó algú que, a partir de la llengua, reflexiona sobre el llenguatge. Amb els anys he topat moltes vegades amb comentaris de Fabra que m'han retornat/reforçat aquesta idea. Aquest llibre a més ha esdevingut especial per a mi per dos motius extralingüístics. Va ser el darrer llibre que em va regalar la meva mare. I, amb els anys, els autors aleshores tan llunyans han esdevingut dos grans companys amb qui he pogut compartir alguns projectes.

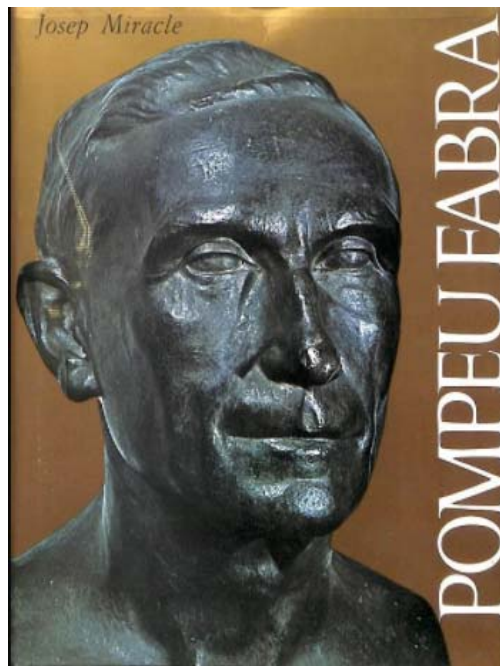
TEORIA DE LA LLENGUA
LITERÀRIA SEGONS FABRA,
XAVIER LAMUELA, JOSEP MURGADES,
QUADERNS CREMA, ASSAIG, 1984

12 El Fabra de Josep Miracle, les *Memòries* de Sagarra i el *Diccionari etimològic* de Coromines

per Pere Saumell

Potser els millors llibres relacionats amb la llengua que he llegit mai, i que recomano sovint, són tres (i no menys d'aquests tres):

– Josep Miracle, ***Pompeu Fabra*** (Barcelona: Aymà, 1968, reed. Proa, 1998). Si tens cap interès per la llengua catalana, has de saber qui era i com era Pompeu Fabra. I, per mi, ningú ho ha explicat millor que Miracle, deixeble seu i potser la persona més preparada per explicar-nos el miracle –mai més ben dit– d'un enginyer esdevingut mestre i mentor indiscutible no *de* català, sinó *del* català.

– Josep M. de Sagarra, ***Memòries*** (Barcelona: Aedos, 1954, reed. Labutxaca, 2011). Per mi i per molta gent, el millor llibre de Sagarra, que vol dir el millor llibre d'un dels millors prosistes que ha tingut el català durant el segle

XX. És un llibre de llengua perquè és un tresor de lèxic i de fraseologia, de bona sintaxi, una meravella. Un llibre que, si estàs ficat en aquest món, no pots llegir sense un llapis a la mà... Però com que ets conscient que tens a les teves mans una joia, no goses ratllar les pàgines ni fer-hi anotacions, i llavors comences a omplir fulls.

– Joan Coromines, ***Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*** (Barcelona: Curial, 1980-1991; si us fa mandra enfrontar-vos a deu volums, teniu la versió abreujada, en tres volums, a cura de Josep Ferrer, *Diccionari etimològic essencial de la llengua catalana*, Ara Llibres, 2013). És un monument difícilment descriptible, de vegades et cauen les llàgrimes quan comproves fins a quin punt de follia va arribar aquell home per comprovar si els habitants de tal poble, en uns anys determinats, deien tal paraula com la deien els seus pares, els seus rebesavis... o el rei Jaume I mentre conqueria territoris. Una cosa desmesurada, de debò.

13 *La persecució política de la llengua catalana, de Francesc Ferrer i Gironès*

Història de les mesures preses contra el seu ús des de la Nova Planta fins avui (Barcelona: Edicions 62, 1985)

per **Joan-Carles Martí i Casanova**

Si he de parlar del llibre que més m'ha impactat en ma vida com a activista per la llengua catalana aquest és, sens dubte, *La persecució política de la llengua catalana*, de Francesc Ferrer i Gironès. Es va publicar l'any que em vaig casar (1985). Va ocupar la meua tauleta de nit, novençà com era, setmanes i setmanes. El llegia i el tornava a llegir.

Molts anys després vaig assistir, com a ponent, a unes jornades sobre la llengua a Girona. Sa muller, Montserrat Pumarola, digna companya d'aventures i hereva del seu llegat, ens va allotjar a mi i a ma muller a casa seua. Va ser molt emocionant veure la casa on va viure Francesc Ferrer i Gironès i la seua enorme biblioteca.

14 *El Diccionari etimològic de Coromines i els articles i assaigs de J.V. Foix*

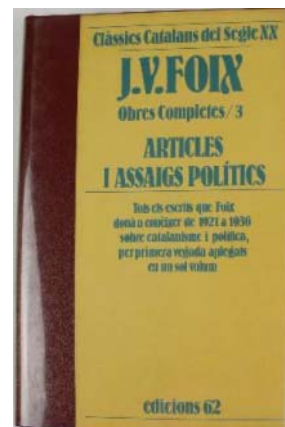
per **Olga Xirinacs**

És molt complicat fer una recomanació quan tens tants llibres a casa i molts són els que han ajudat a aprendre i a estimar la llengua.

En recomano dos: en primer lloc, el ***Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana***, de Joan Coromines. Quan t'endinses en aquest camp de saviesa descobreixes molts mons. La història de les paraules a través del

temps les fa riques per tanta vida i ús com contenen. Amb el significat d'alguna de les paraules trobades he pogut escriure articles sencers.

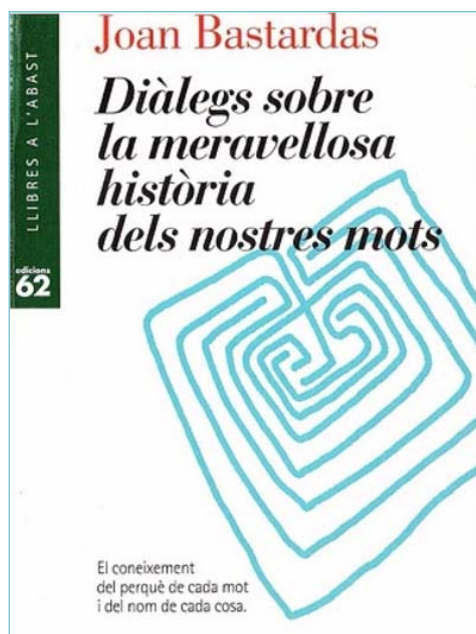
I després els **Articles i assaigs polítics**, de J.V. Foix (Barcelona: Edicions 62, 1985, edició a cura de Manuel Carbonell), per la seva claredat, rotunditat i fermesa i per l'aprenentatge que hi he fet.

15 **Diàlegs sobre la meravellosa història dels nostres mots**, de Joan Bastardes

Barcelona: Edicions 62, 1996

per Màrius Serra

Va ser una de les moltíssimes lectures de llibres lingüístics en cinc llengües que vaig fer durant els anys de redacció de *Verbàlia* (Empúries, 2000). No va ser un enlluernament d'aquells que t'alteren la percepció dels colors. Va ser un gaudi per masticació. Em va encantar que tingués la forma de diàleg entre en Joan i en Ramon Bastardes, que cada cinc o sis pàgines saltés una guspira que em fes prendre notes que ara, vint anys després, em continuen interessant: sobre *ensinistrar* i "adiestrar", o *andròmina* i Andròmeda, o *fer un bisbe*, o sobre les relacions entre el fetge i les figues, o sobre

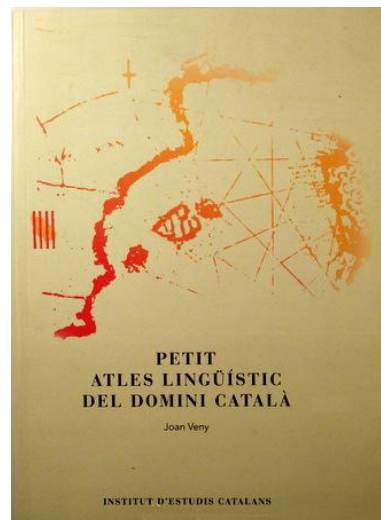
la malsonància del cul d'una paraula com *inculquer*, o encara sobre el notable fet que, en un acudit d'Umberto Eco, hi surt algú que troba la dona de Protàgores massa sofisticada. Les perles hi sovintegen tant que aquests diàlegs bastardians, modestos i tendents al joiós garbuix, són un exemple de meravellament.

16 *Petit atlas lingüístic del domini català*, de Joan Veny

Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2007-

per **Ramon Solsona**

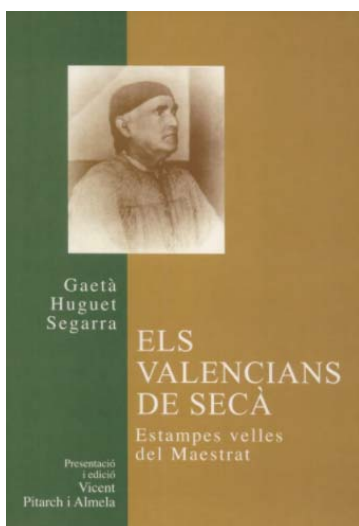
El *Petit atlas lingüístic del domini català* no és una capsa de bombons lingüístics, sinó una confiteria sencera. Els cinc volums publicats (n'hi haurà nou) contenen mapes molt clars de les varietats dialectals de cada paraula i les sàvies explicacions de Joan Veny, mestre de filòlegs i ànima de l'obra. És una joia comparable a l'immens tresor de l'Alcover-Moll i a l'embarbussat diccionari etimològic de Joan Coromines.

17 *Els valencians de secà. Estampes velles del Maestrat*, de Gaetà Huguet Segarra

Castelló de la Plana: Universitat Jaume I i Fundació Huguet, 2003

per **Martí Domínguez**

Molts llibres m'han influït, enlluernat o marcat, en el sentit "de llengua". L'estimat Josep Pla (*Les hores*), Víctor Català (*Solitud*), Ruyra (*Pinya de rosa*), Sagarra (*All i salobre*), Enric Valor (*L'ambició d'Aleix*), Jesús Montcada (*Camí de sirga*)... Sagarra escriu en un dels seus articles:

"Si estimeu la vostra llengua, si sentiu una mena de fruïció, passejant i entretenint per la boca les paraules de la vostra llengua, com si tastéssiu un vi prestigiós (...) Sentireu el desig de saber com reacciona la vostra llengua, com amaneix el seu joc de vocals i

consonants i tota la seva gràcia fonètica, per batejar aquell ocellet i aquella planta" ("Els noms dels peixos". *Cafè, copa i puro*).

Això mateix. Cal saber les paraules i entretenir-se amb elles, com qui tasta un bon vi.

Però vull parlar-vos d'un llibre diferent, que vaig descobrir mentre treballava *La sega*. Es tracta d'*Els valencians de secà. Estampes velles del Maestrat*, de Gaetà Huguet. Hi descobrireu "la llengua" de la muntanya valenciana, copsada amb tota l'estima. Per a mi fou com obrir un vi del qual havia sentit parlar però que mai no havia tastat. I entretenir-me amb ell.

18 Joan Fuster, Marta Rojals, Empar Moliner, Julià de Jòdar

per Mercè Ibarz

Joan Fuster, sempre. Qualsevol dels seus llibres, ben en particular el *Diccionari per a ociosos*. Una prosa en llibertat per a lectors conscients i comuns i un narrador que no s'hi fabrica el pedestal, sense cap de les estratègies i els càlculs lingüístics que condueixen l'escriptura cap al poder. Que això de la llengua i la prosa també veus, quan llegeixes, que va així: és una estratègia quina llengua usa l'escriptor i com la fa anar, que determina què hi diu i quin lector busca.

Per les mateixes raons, dues prosistes contemporànies, novel·listes i articulistes: Marta Rojals i Empar Moliner. Qualsevol cosa que escriguin. Per la magnitud lingüística de l'envit, *L'altra* de la Rojals i *La col laboradora* de la Moliner, dues novel·les admirables pel ventall de registres que són capaces l'una i l'altra d'extreure tant de la vida diària com del llegat literari, i d'inventar paraules i registres quan convé: per la generositat en definitiva amb què així s'adrecen al lector comú.

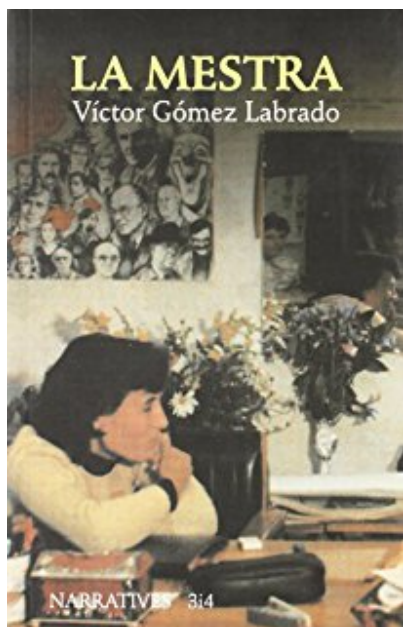
Per les mateixes raons de llibertat i exigència, consciència lingüística, atenció a la vida diària i a la tradició literària, per la generositat en suma amb la lectora i el lector comuns, també *El desertor en el camp de batalla* de Julià de Jòdar.

19 *La mestra*, de Víctor G. Labrado

Alzira: Bromera, 2010 [1995]

per **Josep Miquel Bausset**

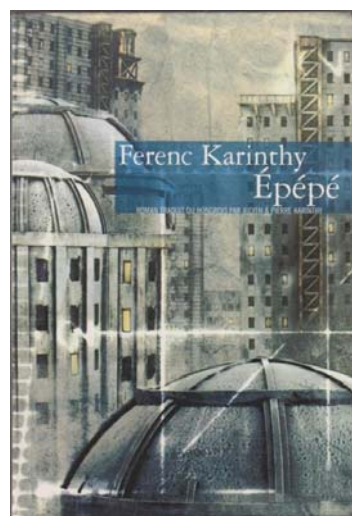
Un llibre que vaig llegir fa anys i que ara estic llegint de nou (i que recomane llegir) és *La mestra*, de Víctor G. Labrado, on l'autor conta la persecució, les humiliacions i el menyspreu que va haver de sofrir Marifé Arroyo, mestra de Barx, pel seu intent d'introduir la nostra llengua a l'escola.

Quan de nou bufen vents de ponent que amenacen la nostra llengua, cal recordar les persones que treballen per fer del valencià una llengua normal a l'ensenyament, a l'Església, a la política, als mitjans de comunicació.... com ho va ser Marifé Arroyo i tants altres valencians que ens estimem la nostra llengua.

20 *Épépé*, de Ferenc Karinthy

per **Joan-Lluís Lluís**

Seria urgent que aquesta deliciosa novel·la hongaresa, publicada el 1970, fos traduïda al català. L'autor hi posa en escena les tribulacions d'un lingüista esgarriat en un país on la gent parla una llengua que és incapaç no només d'entendre sinó també d'identificar. I, a més, amb un alfabet que no havia vist mai abans. I on tothom és monolingüe. Perdut, sol, mut, aconsegueix sobreviure en un món que, tot d'una, li apareix pel que és: absurd.

21 *Quincalla*, de Víctor Català

Mil adagis per aprendre vocabulari. A cura de Lluís Albert i Joaquim Armengol (Barcelona: Edicions 62, 2005)

per **Magí Camps**

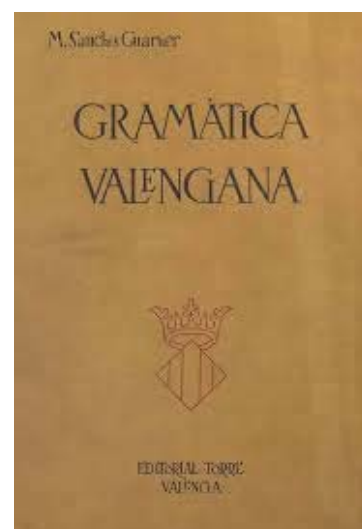

Els diccionaris són apassionants, però a mi se'm fan feixucs de llegir seguits. M'agrada més fer-hi tastets, com feia el pare de la Mafalda mentre ella li etzibava que d'aquesta manera no l'acabaria mai. És per això que recomano un llibre ple de paraules en perill d'extinció, però que no segueix cap ordre alfabètic ni cap agrupació temàtica: *Quincalla*. Són un miler de pseudoadagis que Víctor Català es va empescar els últims anys de la seva vida. Els va començar a escriure ara en fa seixanta amb un objectiu clar: "Aquests petits esplais imitant els adagis populars no tenen altre objectiu que agilitar el llenguatge corrent i retenir-hi paraules castisses que l'enriqueixen considerablement de sentit i expressió i que estan en via de perdre's". Els adagis són inventats, però els mots són –o eren– ben vius. Perquè, tal com diu el rodolí 446, "La bona paraula amaneix la taula".

22 *Gramàtica valenciana*, de Manuel Sanchis Guarner

per **Eugeni S. Reig**

De ben jovenet em va impactar la *Gramàtica valenciana* de Manuel Sanchis Guarner (Editorial Torre, València, 1950) que va representar –amb paraules de Francesc de Borja Moll que podem llegir en el pròleg– "la inauguració d'una època nova en la lingüística valenciana: l'època de la superació del diletantisme [...] i la implantació de la tècnica, del mètode científic del professional ben format". Aviat es va exhaurir i no es va reeditar.

L'any 1962 vaig voler comprar la gramàtica i no vaig poder. No en quedava cap ni una, ni tan sols en les llibreries de vell. Don Manuel va tindre l'amabilitat i la generositat de deixar-me l'única que tenia, "la seua". Em vaig copiar totes les coses que m'interessaven –especialment de fonètica– i li la vaig tornar. Encara conserve aquelles notes.

L'any 1993, l'editorial Altafulla en va publicar una edició facsímil amb un excel·lent estudi preliminar d'Antoni Ferrando. Aquesta sí que la tinc i la guarde com un tresor.

Vegeu ["Manuel Sanchis Guarner en el record"](#)

23 Mentre parlem, d'Enric Sòria

Fragments d'un diari iniciàtic (1979-1984). València: Publicacions de la Universitat de València, 2013 [1991]

per **Tobies Grimaltos**

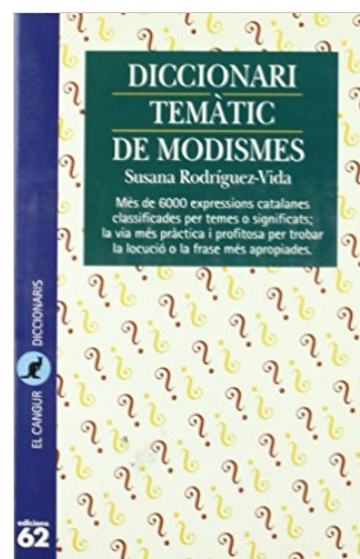
Els valencians que hem rebut l'ensenyament en castellà, però ens hem estimat i molt la llengua, hem estat, durant anys i panys, presoners: la llengua en què podíem escriure no era nostra i no érem nosaltres en ella; en la llengua que era nostra i en la qual érem veritablement nosaltres no sabíem expressar-nos per escrit. A més, el desconeixement que teníem de la cultura pròpia era gran. Trobar aquest llibre, veure-hi la riquesa de la llengua i de la nostra cultura va ser una revelació, una autèntica epifania. L'autor tenia la meua edat i jo em preguntava: On era jo? Què he fet durant aquests, tants, anys?

24 Tres diccionaris que em tenen el verb robat

per **Jordi Palou**

Hi ha molts diccionaris de locucions, frases fetes i refranys, però que jo sàpiga de temàtic només hi ha el ***Diccionari temàtic de modismes***, de Susana Rodríguez-Vida (Edicions 62, 1997), que és una autèntica mina d'informació per trobar una pila de modismes agrupats per temes i conceptes. No cal dir que per a les setmanes temàtiques de [RodaMots](#) l'he consultat prou sovint i n'he après moltes coses. Un altre diccionari que m'ha estat molt útil professionalment i que no em canso de recomanar és el ***Diccionari d'ús dels verbs catalans***, de Jordi Ginebra i Anna Montserrat (també d'Edicions 62, 1999), on els nombrosos exemples que acompanyen cada verb, amb les seves diverses accepcions, van molt bé per destriar-ne l'ús de les preposicions. I un tercer diccionari que també m'ha esvaït molts dubtes i donat moltes idees i exemples d'ús és el ***Diccionari de sinònims de frases fetes***, de M. Teresa Espinal (coeditat per la UAB, la Universitat de València i les Publicacions de l'Abadia de Montserrat el 2006), que tenim la sort de poder consultar [a internet](#).

Joan Rendé també recomana el Diccionari d'ús dels verbs catalans.

25 Panorama de lexicografia catalana, de Germà Colon i Amadeu-J. Soberanas

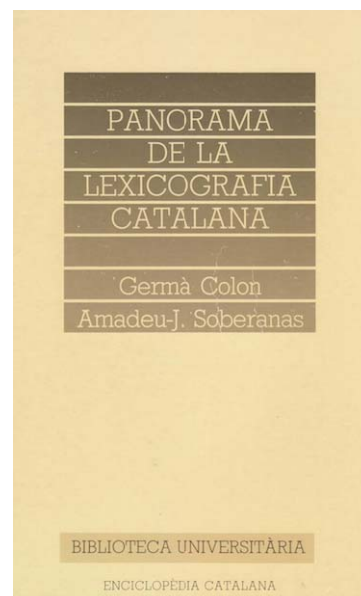
De les glosses medievals a Pompeu Fabra. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2a edició actualitzada, 1991 [1986]

per **Víctor Pàmies**

Per què recomanar un llibre de lexicografia? Doncs perquè penso que per conèixer la llengua actual, no només ho hem de fer a través de les gramàtiques i els diccionaris, dels quals l'aprenem a escriure correctament, sinó que cal tenir en compte que hi ha hagut tota una tradició lexicogràfica que es remunta als

primers escrits en català, des de la seva evolució a partir del llatí. I Colon i Soberanas fan un repàs molt complet i ens ofereixen una pinzellada de les principals obres que expliquen que avui dia puguem tenir un *Diccionari* de l'Institut d'Estudis Catalans, o un *Diccionari català-valencià-balear* o els diccionaris d'Enciclopèdia Catalana.

Cal mirar endavant, per tenir una llengua moderna, però sense perdre'n les arrels ni desconèixer d'on prové la nostra llengua.

26 *Millorem el llenguatge*, d'Enric Valor

València: Gorg, 1971 [reed. Tres i Quatre, 1999]

per **Joan F. López Casasnovas**

L'autor me'l dedicava així: "...en record de bones hores passades en el cor de la nostra terra". Un dematí lluminós de febrer, tocant la neu a la serra de l'Aitana, Enric Valor em descobria la realitat esplèndida de la llengua catalana: els noms d'ocells, dels vegetals, la toponímia, les rondalles, la literatura, la qualitat d'uns parlars que lligaven la gent del meu petit Toro menorquí amb la del Canigó, el Montseny o el Puig Campana. Aleshores jo tenia 18 anys, començava estudis a la universitat de València, volia ser filòleg...

27 Sinònims, antònims i verbs conjugats

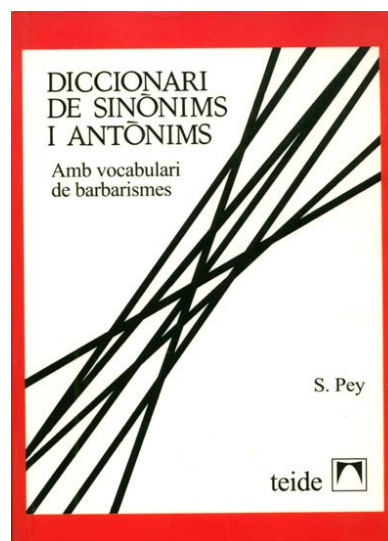
per **Albert Vidal**

Diccionari de sinònims, idees afins i antònims, de Santiago Pey i Estrany, publicat per Teide en primera edició el 1970

Imprescindible davant la dificultat de recordar una paraula que es té a flor de llavi i que no surt i que vol dir el mateix –o semblant– que una altra però que no serveix en aquell moment per les raons que sigui o perquè no vol dir ben bé el que vols expressar.

Els verbs conjugats, de Joan Baptista Xuriguera, publicat per Editorial Claret per primera vegada el 1972

Ens ha tret de més d'un dubte a l'haver d'aplicar alguns temps de verbs irregulars –com tants en la nostra llengua– poc freqüents. Sobretot en els anys difícils per escriure en un idioma que ens havien pres.

28 Retalls. Textos i exercicis per a l'aprenentatge del català: un llibre de llengua que m'ha marcat

Montserrat Albó, Montserrat Gimeno, Iolanda Pelegrí i Rosa Porter: *Retalls. Textos i exercicis per a l'aprenentatge del català* (Barcelona: Teide, 1981)

per **Albert Pla Nualart**

Vaig entrar en contacte amb *Retalls* a mitjans dels vuitanta en unes classes de didàctica del català impartides a l'ICESB, al Seminari Conciliar de Barcelona. La professora del curs, Rosa Porter, ens en va parlar perquè n'era una de les autores. És un llibre pensat per a professors de català d'adults no-catalanoparlants que arreplega bona part del material que devien fer servir les autores, totes elles llavors docents en actiu. Conté i encomana tota la passió de les etapes pioneres de la recuperació de la llengua, quan tot just s'obria una escletxa de llibertat per ensenyar-la, i encara es transmetia i s'aprenia en un clima d'entusiasme cívic i democràtic. Com diuen a la presentació, ensenyen la llengua a través de l'esperit d'un poble. En aquest sentit, sempre s'arriba a la teoria

partint dels textos i són sempre textos que enganxen, des d'Espriu, Pla o Rodoreda fins a endevinalles i cançons populars. Dividit en tres grans blocs temàtics –*Jo, El meu entorn i La natura*–, cada capítol arrenca amb un exercici de lectura, comprensió lectora i expansió del vocabulari, i després s'endinsa en la fonologia, el llenguatge i la morfosintaxi per acabar amb altres textos i rematar-ho suggerint temes de conversa. Tot molt en la línia de la pedagogia Rosa Sensat i d'un patriotisme republicà.

29 Tres llibres recomanables

per **Miquel Boronat Cogollos**

1. **LTI. La lengua del Tercer Reich. Apuntes de un filólogo**, de Victor Klemperer, on vaig poder llegir que algunes de les meues inquietuds sobre l'ús de la llengua eren tan transcendents com jo em temia. I encara no entenc per què no ha estat publicat en català. Citació: “‘Fanático’ fue durante la era del Tercer Reich un adjetivo que manifestaba reconocimiento en términos superlativos”.

2. **Llengua i política, cultura i nació. Un epistolari valencià durant el franquisme**, edició d'Alfons Cucó i Santi Cortés. Per a conèixer-mos i reconèixer-mos bona cosa, sobretot els valencians. Citació d'una carta de Joan Fuster a Vicent Álvarez: “La impressió que en trac és sempre la mateixa: una bona fe genial, uns esforços modestos, una habilitat no sempre provada”.

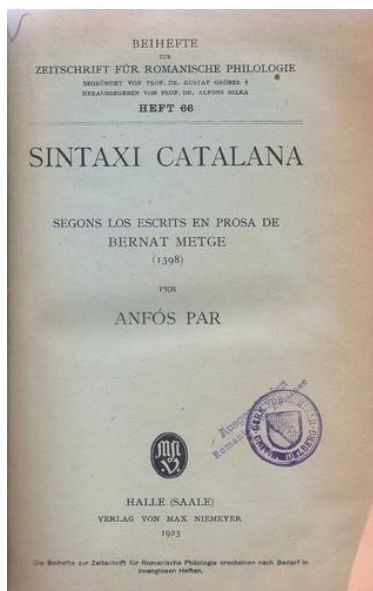
3. **La lengua de tu madre**, de Stephen Burgen, que també hauria de tindre una versió en català. És un llibre que il·lumina unes facetes curioses de la llengua i de la diversitat cultural. Citació: “En 1649 el Parlamento británico introdujo la pena de muerte por maldecir a los padres, ley que, si se aplicara hoy día, aniquilaría a una generación entera”.

30 *Sintaxi catalana segons los escrits en prosa de Bernat Metge (1398), d'Anfós Par*

Halle: Verlag von Max Niemeyer, 1923

per **Manuel Pérez Saldanya**

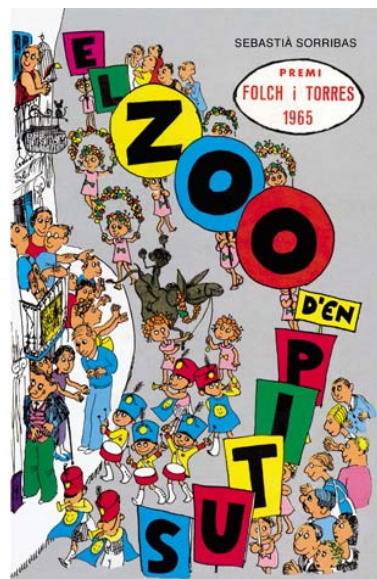

Vaig descobrir aquesta obra quan estava redactant la tesi doctoral i em va estranyar que ningú no me n'haguera parlat mai, perquè era un llibre sorprenent des de molts punts de vista. Sorprenent, perquè estava escrit amb una ortografia prefabricada, arcaïtzant, en un moment en què l'ortografia moderna ja havia fet un camí important. Sorprenent perquè s'havia publicat a Alemanya l'any 1923 i estava inspirada en els treballs del gran romanista Meyer-Lübke. I sorprenent perquè era l'obra més completa i detallada de sintaxi catalana que havia llegit mai. És un llibre que m'ha acompanyat des d'aleshores, que estudie sempre que vull endinsar-me en algun aspecte de la sintaxi del català, i que aporta dades molt interessants tant per a la llengua antiga com per a la contemporània.

31 *El zoo d'en Pitus, de Sebastià Sorribas*

per **Tina Vallès**

És un llibre relacionat amb la llengua, relacionat amb la llengua que es parlava i s'escrivia quan va sortir, l'any 1966. Feu l'exercici de llegir-lo avui, 51 anys després, i veureu que és un llibre de llengua. Fixeu-vos en els diàlegs, el vocabulari, els noms dels protagonistes... Gairebé és material d'estudi per a historiadors de la llengua (i ara afegiria "lamentablement"). I podeu fer un altre exercici que us corroborarà encara més que es tracta d'un llibre relacionat amb la llengua: proveu de llegir-lo als vostres fills (si en teniu) o feu que se'l llegeixin sols. Si són dels que us pregun-

ten cada vegada que topen amb una paraula que no entenen, no us n'aneu gaire lluny mentre els vostres plançons fullegen una de les novel·les infantils més llegides del nostre país..., una novel·la que va camí de convertir-se en un llibre de llengua i poca cosa més, si seguim perdent tants llençols en cada bugada. Potser fent-lo llegir als nens d'ara recuperarem alguna cosa d'aquella llengua que el 1966 (en principi en una situació més adversa que l'actual) es parlava i s'escrivia.

32 Estampes de llenguatge i gramàtica

per Isidor Marí

1. El llibre que em va ajudar a entendre la diversitat lingüística

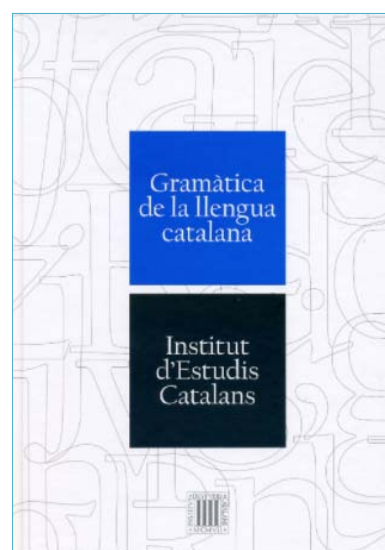
Michael Gregory & Susanne Carroll, ***Language and situation: language varieties and their social contexts*** (Londres: Routledge and Kegan Paul, 1978)

El català, com qualsevol altra llengua, presenta dins de la unitat una visible variació interna, que en part no coneixem prou bé –i per aquest motiu ens pot produir estranyesa. El llibre de Gregory i Carroll em va descobrir els conceptes que permeten entendre la diferència entre les varietats dialectals –vinculades als grups humans– i els registres o varietats funcionals –vinculats a les situacions comunicatives. I també el lloc i el paper de la varietat comuna o estàndard, imprescindible en el repertori comunicatiu de cada parlant, al costat de la varietat local pròpia.

2. El llibre que presenta les orientacions normatives integrant de manera global i inclusiva totes les varietats del català

Gramàtica de la llengua catalana (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2016)

Finalment, la nostra comunitat lingüística compta amb una gramàtica normativa molt completa i matisadament flexible, en la qual podem comprovar que sovint hi ha diferents expressions correctes, entre les quals cal triar la més adequada, segons els contextos d'ús.

3. El llibre que plasma de manera exemplar el model de llengua dels eivissencs i formenterers

Marià Villangómez, *L'any en estampes* (Eivissa, 1956¹, reed. 2006)

A més d'una obra poètica excel·lent i d'una llarga sèrie d'estudis lingüístics i culturals, Villangómez té una obra en prosa interessantíssima, dins de la qual *L'any en estampes* ocupa un lloc rellevant per la gran sensibilitat amb què descriu la vida de l'Eivissa preturística. Villangómez va exposar també en diverses obres els criteris lingüístics més aconsellables per a la gent d'Eivissa i Formentera.

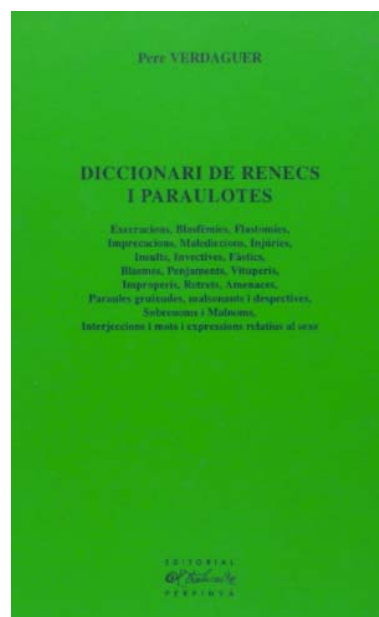
L'any en estampes és la mostra més encertada d'aquest model de llenguatge.

33 *Diccionari de renecs i paraulotes*, de Pere Verdaguer

Perpinyà: Llibres del Trabucaire, 1999

per Núria Puyuelo

Als catalans ens costa insultar en català. A molts parlants els sembla que els renecs catalans tenen poca força i prefereixen deixar anar un *joder*, un *gilipollas* o un *cabrón* que un insult equivalent en català. Per això us recomano aquest diccionari, on trobareu renecs, paraulotes, blasfèmies, impropis i execracions de tota mena i ben nostrats! Però ara no us torneu uns malparlats, eh? Feu-ne un ús responsable!

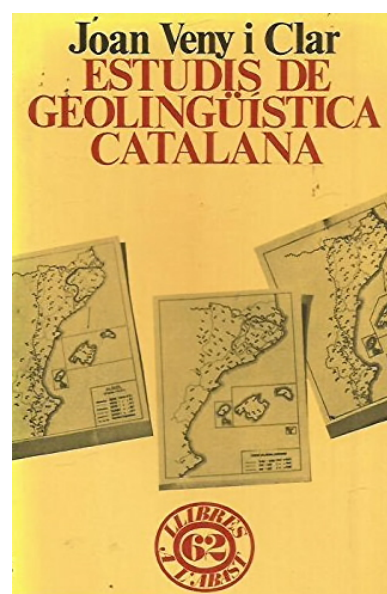
34 Coromines, Moll, Veny

per **Antoni Llull Martí**

1. Joan Coromines: ***El que s'ha de saber de la llengua catalana*** (Palma: Moll, 1965). És interessant per veure el que encara calia dir en l'any esmentat sobre la nostra llengua. N'explica breument la història i característiques fonamentals i duu com a apèndix un nomenclàtor dels municipis de llengua catalana.

2. Francesc de B. Moll: ***L'home per la paraula*** (Palma: Moll, 1974). Col·lecció d'articles publicats entre els anys 1962 i 1965 a *El Correo Catalán*, de Barcelona, i en alguns altres mitjans. Parla de lèxic, d'etimologia, d'ortografia, d'onomàstica, de la llengua literària i la de la litúrgia i d'autors importants per al desenvolupament de la llengua.

3. Joan Veny i Clar: ***Estudis de geolingüística catalana*** (Barcelona: Edicions 62, 1978). Parla de la varietat de trets lingüístics i les seves causes, focus de difusió, límits de la llengua i dialectals, etimologia, castellanismes, metodologia i història de la geolingüística als Països Catalans, tot això acompanyat de 26 mapes lingüístics molt interessants i una extensa bibliografia.

35 *Flors d'hivern*, de Joan Narach

Poèmes en catalan avec traduction française. Perpinyà: Imprimerie de l'Indépendant, 1934
per **Joan Bosch**

Fins als 38 anys no vaig tenir gairebé cap contacte amb el català escrit. La meua vida va tenir un capgirament complet el dia que, per ventura, vaig descobrir l'edició de 1934 de *Flors d'hivern*, un recull de poesies catalanes de Joan Narach. No és que sigui cap obra cabdal de la literatura catalana, mes la llengua emprada hi és tan planera i tan natural que me va enamorar. Va ser arran d'aquella descoberta enlluernadora que vaig decidir d'aprendre a escriure

el català i, avui encara, són les *Flors d'hivern* de Narach que perfumen la tinta de la meua ploma.

Com que el recull de Joan Narach (1865-1948) no el trobareu en cap llibreria, si voleu explorar el món de la poesia clàssica rossellonesa vos aconselli l'obra poètica de Josep-Sebastià Pons (1886-1962), de la mateixa època, una obra de molt bona factura injustament desconeguda al sud de l'Albera.

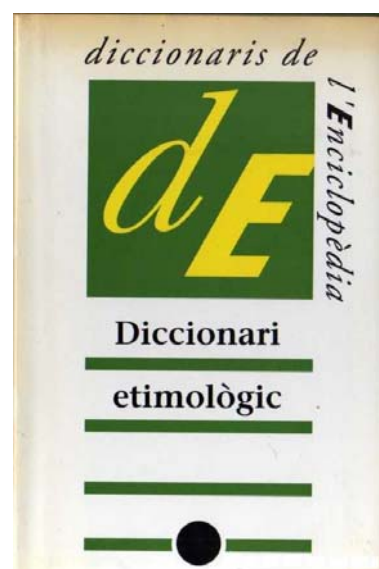
Trobareu alguns poemes de Josep-Sebastià Pons [aquí](#) i també [aquí](#). Si voleu llegir alguns extractes de Flors d'hivern, [cliqueu aquí](#).

36 *Diccionari etimològic*, de Jordi Bruguera

Amb la col·laboració d'Assumpta Fluvià i Figueras. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1996

per **Pau Vidal**

És un acte de justícia històrica, quasi una reparació. Perquè poques vegades les pàgines d'un diccionari m'han atrapat tant com aquest, que (ho juro, ho juro) sé quan hi entro i no sé mai quan en sortiré. L'etimològic m'ha ensenyat a veure el bosc, que és la gran dificultat amb què topem els del gremi quan mirem de fer entendre el funcionament del codi als qui no en són: que la llengua no són els arbres de les paraules sinó el bosc de les relacions que s'estableixen entre elles. Un truc tan senzill com recórrer als derivats quan no saps com s'escriu un mot és difícilíssim de fer comprendre al profà: ell vol saber com s'escriu 'obvi' o 'escarransit' i no li vinguis amb complicacions. Però un codi lingüístic és un sistema complex, i els mots no són bolets aïllats que apareixen aquí i allà sinó que, ben bé com els fongs, surten en erols, en grups, en famílies. Per això, de la mateixa manera

que aprendre els envitricolls de les relacions familiars (gràcies, Sigmund) és un passaport cap a la tolerància i la comprensió, entendre que les paraules es reencarnen en derivats, compostos i tota la pesca t'obre la porta al gaudi de la intriga filològica, i així pots deixar enrere l'estèril tirania de l'ortografia per enfonyar-te en la passió de la creació lingüística.

37 Signes i termes

Sebastià Serrano: *Signes, llengua i cultura: cap a una epistemologia del silenci* (Barcelona: Edicions 62, 2001 [1980]). Francesc Masclans: *Els noms de les plantes als Països Catalans* (Granollers: Montblanc-Martin, 1981)

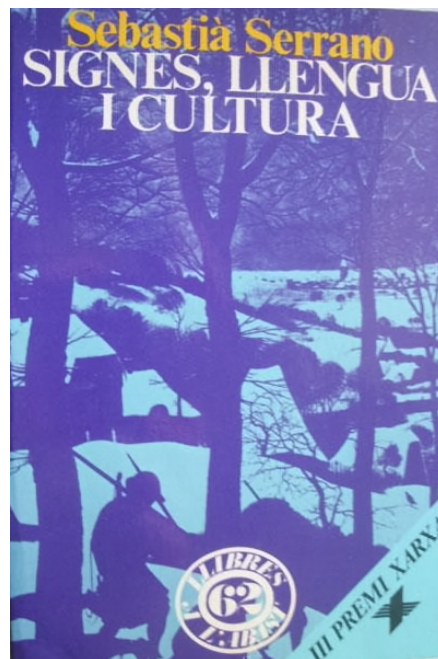
per **Teresa Tort i Videllet**

Escollir un llibre de llengua si et dediques a treballar-hi cada dia des de fa molts anys no és fàcil. D'altra banda, els parlants de català hem estat culturalment ensinistrats a protegir els nostres mots i tenim moltíssims predecessors que ens han obert camí: filòlegs, poetes, mestres, científics...

De totes les tries que podria fer, m'he decidit per dues obres ben diferents, que vaig conèixer durant els estudis universitaris: ***Signes, llengua i cultura***, de [Sebastià Serrano](#), i ***Els noms de les plantes als Països Catalans***, de Francesc Masclans.

Tinc el llibre del Serrano tot subratllat. I les idees que hi vaig remarcar fa dècades encara m'agraden ara: "La llengua és aquella manifestació de la cultura que li dóna fonament, ja que tota reflexió o pensament sobre qualsevol forma de cultura passa pel llenguatge. El domini de la reflexió és un domini lingüístic".

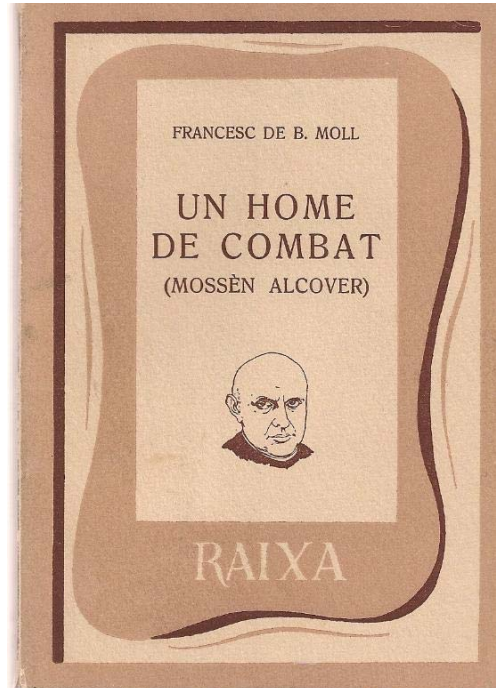
Del diccionari Masclans, en tinc records laborals. En vaig introduir pàgines i pàgines a la base de dades del TERMCAT i me n'agradava tant el contingut com el títol. A més, aquest llibre l'he anat retrobant quan he redactat alguns dels apunts del meu blog, com ara el de [Llicsons](#). Per cert, si no sabeu res d'aquest autor, es mereix que feu una ullada a la seua [biografia](#).

38 Un home de combat vist per un altre home de combat

per **Jaume Corbera Pou**

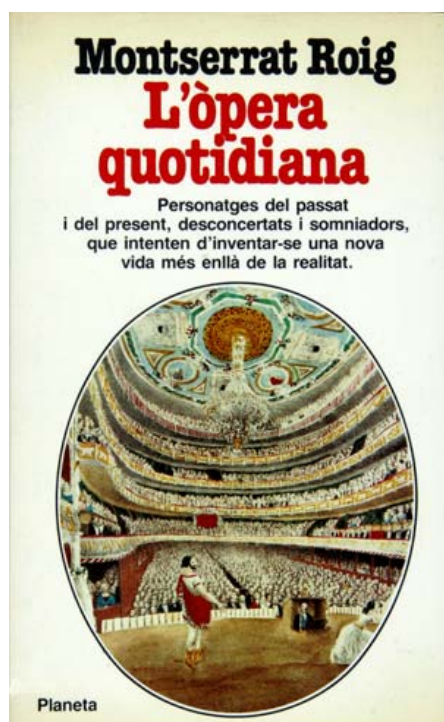
El 1962 feia cent anys que a les cases d'una possessió de Manacor, Santa Cirga, havia nascut un infant que amb el temps seria l'ànima de la recuperació del català en el segle XX i l'inaugurador de la Filologia Catalana: Antoni Mª Alcover Sureda. Per a celebrar-ho, i com a mostra d'homenatge i reconeixement a qui va ser el seu mestre, Francesc de Borja Moll va publicar ***Un home de combat (Mossèn Alcover)*** (Palma: Moll, 1962), una extraordinària biografia d'un home extraordinari. De Moll se n'ha destacat sempre la saviesa i la bonhomia, la seva sòlida preparació filològica, adquirida autodidàcticament –cosa que la fa encara més admirable i meritòria–, però ben poques vegades es fa menció de la seva qualitat literària, que em sembla tan remarcable com les altres qualitats; i és que aquest llibre, publicat dins la biblioteca Raixa, és una excel·lent mostra de la prosa rica i expressiva, i ben construïda, que tenia Moll com a narrador, reflectida també en una altra obra del mateix estil, les seves memòries publicades sota el títol *Els meus primers trenta anys* (1970) i *Els altres quaranta anys* (1975), aplegades el 2003 en el primer volum de les seves *Obres completes*, que inclou també els fragments conservats d'un possible tercer lliurament de les memòries que mai no va ser realitat. Però, tornant a Alcover, llegir *Un home de combat* és revivre la il·lusió i la tenacitat amb la qual aquell pagès d'origen convertit en canonge i reciclat en filòleg va aconseguir que la filologia catalana es fes un lloc il·lustre al costat de les altres filologies romàniques. Una petita gran obra, per qui n'és protagonista i per qui la va escriure. Un luxe de la literatura catalana injustament oblidat dels literats.

39 L'òpera quotidiana, de Montserrat Roig

Barcelona: Planeta, 1982

per Lou Hevly

Montserrat Roig sap emprar molt bé la llengua per a donar vida als seus personatges: Horaci Duc és el senyor de l'ull de gos trist, a qui "...una gota de pluja li regalimava per la tarota"; Ivonne és "una dona seca com el tronc d'un arbre escaldat, sense fulles, que ningú no rega". I vet aquí la descripció d'un holandès botiró amb mans "balbes de rap" que volia magrejar la Mari Cruz: "Em mirava tot llaviejant, amb uns ulls remenuts que se li ficaven cap endintre, com si maldessin per foradar-li el clatell, uns ulls que desapareixien sota els plecs i sacsons de la cara botida, com si les galtes els volguessin engolir."

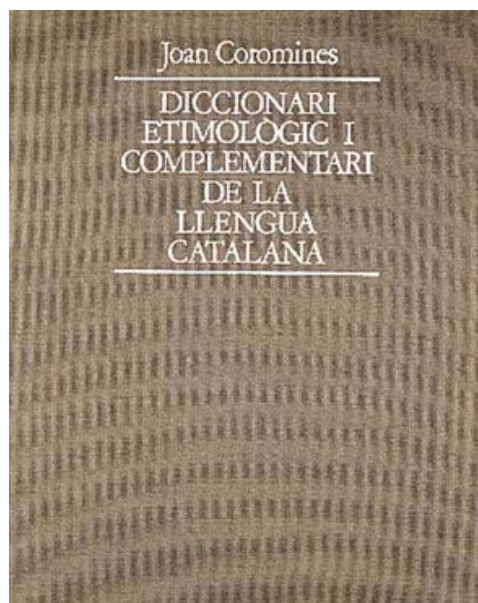
Un altre aspecte del seu estil que m'interessa molt és l'ús que fa de locucions i frases fetes: la senyora Miralpeix diu que "començava a passar-les morades"; Mari Cruz creu, com que se'n va lluny, que la gent es pensa que "no en faig cabal". És una noia que busca un home que, de fer la cosa, "en sap un niu", i acabarà donant un sentit insòlit a l'expressió "[tocar el voraviu](#)".

40 Un diccionari etimològic: per què no?

per Joan Veny

Semblarà un producte de la meva (de)formació filològica, però sempre he admirat els autors de diccionaris. Encara més quan l'artífex és el qui va salvar la llengua de la seva extinció com a llengua de cultura, apta per a tots els usos i espais. Definint, exemplificant, teixint un model lingüístic per a la comunicació, la literatura, la ciència, la tecnologia. I exposant-se a les crítiques més severes, perquè selecciona, suprimeix, inventa, modifica la realitat parlada i escrita. I difícilment aconsegueix lloances; amb prou feines s'allibera de les crítiques.

Però em refereixo a un diccionari etimològic, concretament al ***Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana***, de Joan Coromines, és a dir, un aplec de milers i milers de mots dels quals s'esbrina l'origen, no limitant-se a dir B prové de A, sinó, a més de descobrir el punt de partida i el punt d'arribada, resseguir i justificar el camí dels canvis fonètics i semàntics de cada mot, com s'han realitzat i esbrinant-ne la motivació. Hem tingut la gran sort d'un Joan Coromines immens, intensament laboriós, multilingüe, dominador de la llengua

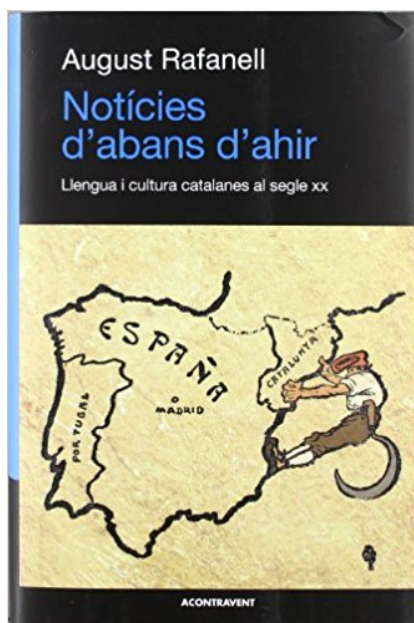
antiga, pelegrí amorós dels dialectes, dotat d'una insòlita capacitat de relacionar mots i variants del nostre domini lingüístic però també amb les altres llengües romàniques i extraromàniques, i de fer volar la imaginació –també li fa falta a l'etimologista, bé que moderadament– per trobar llum per a paraules d'etimologia obscura. Tenia un precedent en l'obra de Francesc de B. Moll, però ell ha ampliat i enriquit aquest valuós concurs amb nova documentació, amb ànim crític, i amb noves propostes, sovint brillants, algunes especialment revesses, per a les quals no estalvia esforç, com les deu temptatives de l'origen de *tenassa*. I no s'està d'orientar sobre els nous horitzons de la normativa, com supressions de mots aliens al geni de la llengua i propostes de substituir-los pels genuïns.

La lectura *del Coromines* –és bonic i reconfortant que, per metonímia, el nom de l'autor substitueixi el de l'obra– es fa gairebé com la d'una novel·la on hi ha morts, ferits, ressuscitats, operats, que pul·lulen pel cos del Diccionari. Descobrir l'origen d'un mot –m'agrada repetir-ho– és com fer caure del cel un pètal de rosa o fer brillar una nova estrella al firmament. Coromines ha fet caure molts pètals i ha fet brillar molts astres al cel de la filologia. I ens ha fet compartir aquest plaer. Ens hem de congratular d'haver tingut a casa nostra una figura gegantina de la lexicografia, patriota de pedra picada, de projecció internacional. Borges es referia a la fruïció de llegir un diccionari etimològic. En record i homenatge al nostre Coromines, endinsa't, lector amic, en el tresor que ens ha llegat: hi trobaràs un gaudi sense límits.

41 *Notícies d'abans d'ahir*, d'August Rafanell

Llengua i cultura catalanes al segle XX (Barcelona: Acontravent, 2011)

per **Raül Garrigasait**

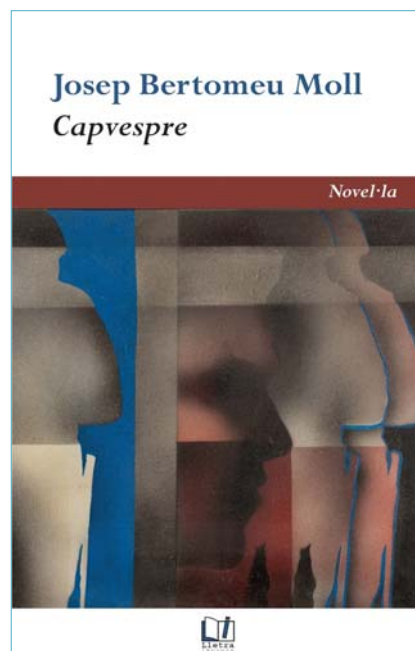
Notícies d'abans d'ahir és un llibre que fa sentir d'una manera íntima les contingències de la història social de l'idioma. Fixant-se en personatges marginals, o en moments poc coneguts de personatges cèlebres, Rafanell explica com hem après a imaginar els límits de la nostra comunitat lingüística i fins a quin punt el model de llengua i la política estan lligats. I ho fa amb una prosa àgil, atenta als detalls vius, una prosa que sap ficar-se dins la pell dels perdedors per enriquir el nostre punt de vista. A un assaig sobre història de la llengua no se li pot demanar més.

42 *Capvespre*, de Josep Bertomeu Moll

Gandia: Lletra Impresa, 2016

per **Gustau Muñoz**

Capvespre és la història d'un grup d'amics, una història sentimental del pas tan complicat de l'adolescència a la primera joventut, una novel·la de formació, i tot plegat en l'ambient cultural i polític de la València de finals dels seixanta i començament dels setanta, en plena dictadura. Molt ben resolta, amb imatges fantàstiques d'aquella València i d'aquell temps, marcat pel batec polític que tot ho envaïa. També la novel·la d'un gran escriptor que va morir poc després de publicar-la, quan havia assolit la maduresa i la seguretat d'ànim necessàries per a desplegar totes les seues possibilitats...

43 Tres llibres que ens obrin la ment

per Leo Giménez

1. Josep Lacreu: **Manual d'ús de l'estàndard oral** (Publicacions de la Universitat de València, 2012 [1990])

Dóna resposta clara i concisa als dubtes amb què s'enfronta qualsevol persona que aspire a fer servir dignament la llengua en un registre oral formal, i també escrit. La confrontació dels exemples amb la norma i amb el castellà el convertix en un dels millors antídots contra la interferència lingüística procedent de la llengua veïna. En paraules de Joan Solà, "L'esforç més notable que s'ha realitzat per confrontar manuals més o menys normatius amb la realitat valenciana i general".

2. Eugeni S. Reig: **El valencià de sempre** (Alzira: Bromera, 2015)

És una d'eixes obres que fa pujar l'autoestima als valencians que el fullegen, perquè ens mostra en lletra impresa tot un cabal propi de paraules i expressions que durant molts anys no havien figurat en les pàgines de diccionaris de referència de la nostra llengua, però que són d'ús corrent o reconeixibles entre els valencianoparlants. També la deu fer pujar, l'autoestima, a catalans i balears, perquè el llibre, com tota l'obra del seu impagable autor, poa en la unitat de la parla valencianocatalana i aporta paraules, locucions i maneres de dir al ric cabal de tota la llengua.

3. Albert Pla Nualart: **Això del català. Podem fer-ho més fàcil?** (Barcelona: Edicions 62, 2011)

Consta de dues parts ben diferents: la primera és un dur al·legat contra la lentitud i manca de flexibilitat de l'Institut d'Estudis Catalans en posar al dia la normativa del català, acompanyat d'unes propostes concretes sobre alguns punts; la segona és un recull d'articles publicats a l'*Avui* sobre termes, expressions i usos de la llengua que poden donar lloc a confusió. Un llibre profilàctic i deterrent.

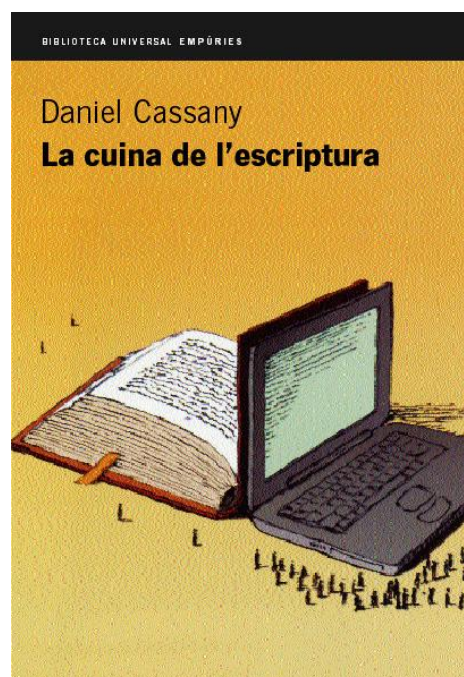
44 La cuina de l'escriptura, de Daniel Cassany

Barcelona: Empúries, 2008 [1993]

per **Maria Cucurull**

“Escriure és un procés, l'acte de transformar pensament en lletra impresa implica una seqüència no lineal d'etapes o actes creatius.” Aquesta declaració de James B. Gray és una de les nombroses citacions que assaonen *La cuina de l'escriptura*.

Servint-se de verbs gastronòmics, Cassany ens presenta un manual dividit en 16 capítols per aprendre a redactar. El fil conductor és la relació d'analogia entre un bon text i un plat suculent, atès que en ambdós casos el secret rau en l'elaboració prèvia, l'esforç, la perseverança i el fet d'esmerçar-se en cada detall.

Es tracta d'una recepta que defuig els ingredients de base com la gramàtica i l'ortografia, ja que se centra en els elements que basteixen el text com són la paraula, la frase, el paràgraf i la puntuació. D'aquesta manera, Cassany ens convida a entrar en un “supermercat retòric i lingüístic” i ens planteja tècniques per endreçar idees amb l'objectiu d'aconseguir una recepta òptima. Així mateix, també hi inclou exercicis estilístics perquè fem alguna provatura. Finalment, tanca l'obra amb un decàleg, deu consells per dotar un text dels ingredients indispensables perquè el resultat no sigui fat.

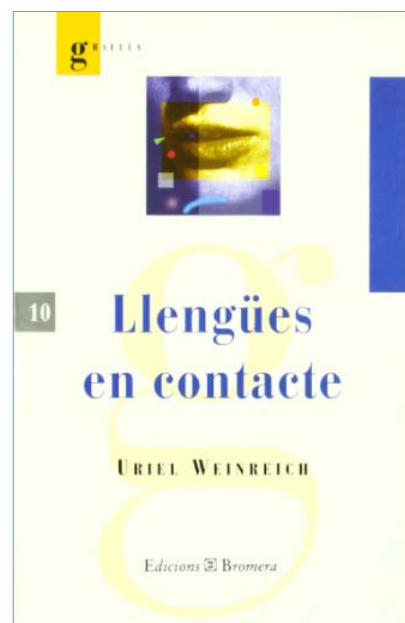
45 Llengües en contacte, d'Uriel Weinreich

Alzira: Bromera, 1996. Títol original: *Languages in contact* (1953). Traducció: Francesc Martínez Marco

per **Albert Branchadell**

Sis raons per a triar aquest llibre. En primer lloc, per la traducció: no és habitual trobar obres mestres de la sociolingüística traduïdes al català. En segon lloc, per la varietat lingüística triada: els possessius valencians i els subjuntius amb

-e són compatibles amb la literatura científica! En tercer lloc, per l'editor: el llibre és una mostra de la bona feina editorial que es pot fer des d'una ciutat petita del País Valencià. En quart lloc, per l'autor, un jueu nascut a Vílnius quan Vílnius encara era una ciutat vibrant i no l'anodina capital d'un trist estat-nació post-soviètic. En cinquè lloc, pel tema: totes les llengües que es fan i es desfan estan en contacte i s'intefereixen mútuament. I en sisè lloc, pel to: "cal evitar les hipersimplificacions", diu Weinreich parlant de les relacions de dominància o no dominància entre llengües. La sociolingüística catalana no li ha fet cas...

46 Personatges convertits en paraules, de David Paloma

Barcelona: Barcanova, 2015

per **Mònica Montserrat Grau**

Us agraden les flors i les plantes? Sou cinèfils? Us apassiona la moda? Us interessen els clàssics o la religió?

Si us agraden les flors i les plantes, en les pàgines d'aquest llibre descobrireu qui s'amaga darrere de les begònies, les dàlies, les magnòlies, les camèlies o les gardènies, però també quin déu dels oceans dona nom a la coneguda com a *alga dels vidriers* o de quina planta és dia nacional el 12 de desembre.

Els cinèfils i apassionats a la moda segur que sabeu què són i com són unes ballarines i quin personatge encarnat per Audrey Hepburn en duia en la pel·lícula titulada igual. O us pot resultar curiós, per exemple, comprovar que el personatge que dona nom a la pel·lícula d'Alfred Hitchcock *Rebeca* (Rebecca de Winter), de fet, no apareix en tot el film, o que la segona senyora de Winter, que és la veritable protagonista, només porta aquest tipus de jaqueta –de punt i curta fins a la cintura, sense coll i cordada

per davant, i popularitzada gràcies a aquesta obra– durant deu minuts de les més de dues hores que dura la pel·lícula.

Si penseu en bacanals o en cossos apol·linis, si voleu atraure un adonis a base de substàncies afrodisíaqües, si feu barrabassades o us en fan, si us interessin els éssers mitològics, els personatges bíblics o les divinitats en general, aquest llibre també us pot agradar. Però no sigueu caïnites, judes ni satànics; és millor que aneu a l'acadèmia, que tingueu amors platònics, que us abrigueu amb leotards o que conserveu la beixamel dins d'un tàper.

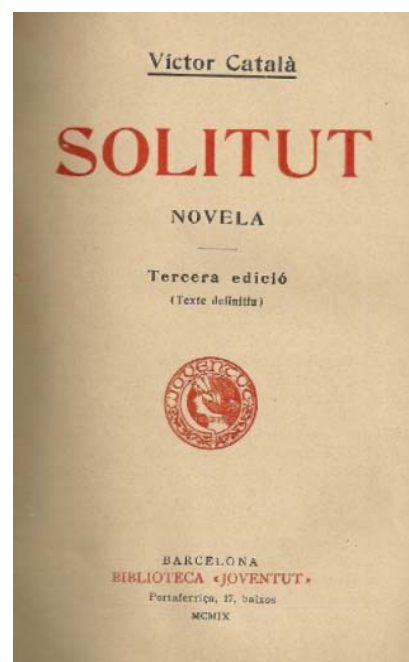
I com aquests exemples, en aquest llibre en descobrireu fins a cent cinquanta d'una forma ben amena. Se'n diuen [epònims](#).

47 Solitud i Memòries d'Adrià

Per Mercè Canela

Solitud, de Caterina Albert (Víctor Català). La vaig llegir de molt jove i em va impactar. A més de la força de la història, el retrat dels personatges, la descripció de l'entorn, des del paisatge fins als detalls més menuts, em va impressionar el llenguatge, especialment la manera que fa parlar al pastor: una creació de l'escriptora que resulta completament versemblant.

Memòries d'Adrià, de Marguerite Yourcenar i traducció al català de Jaume Creus. La primera vegada que vaig llegir aquesta novel·la va ser en la traducció de Jaume Creus. Després l'he rellegida unes quantes vegades, tant la traducció com l'original en francès, i sempre m'atrapa. Gairebé sento la veu d'Adrià repassant la seva vida i desgranant les seves reflexions. I trobo la traducció exemplar, llisca amb tota la naturalitat. És boníssima.

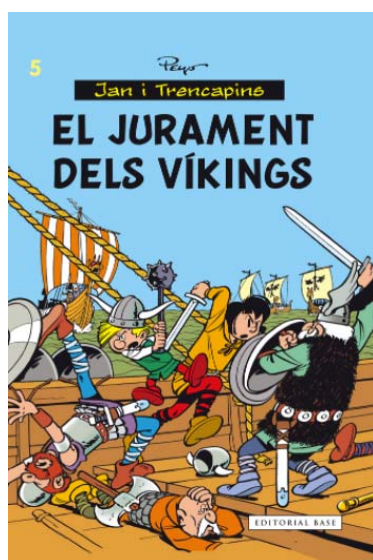

48 Un llibre i un còmic

per **Jordi Manent**

1. **Ecologia de les llengües**, d'Albert Bastardas (Barcelona: Proa, 2000 [1996])

Era el segon o tercer any que cursava Filologia Catalana i em va impactar molt la lectura d'*Ecologia de les llengües. Medi, contacte i dinàmica sociolingüística*, d'Albert Bastardas, aleshores professor de Sociolingüística general. El llibre era, entre clarividient i profètic, una petita Bíblia de la sociolingüística. Tot i que una mica dens per la gran quantitat de nous conceptes que hi transiten, es tracta d'un llibre brillant i molt innovador al seu temps en què ja avisava de les noves onades migratòries, del tractament multilingüe que calia fer per afrontar aquest repte i recomanava que el sistema d'ensenyament fos poliglòt (amb el català llengua vehicular, és clar) perquè els catalans autòctons esdevinguessin parlants poliglòts davant de l'albir d'un món global. Crec que ha estat un llibre al qual no se li ha fet el cas que es mereixia i que encara avui és molt recomanable.

2. **El jurament dels vikings**, de Peyo (Barcelona: Anxaneta, 1964, reeditat per Base el 2014), versió catalana d'Albert Jané

Devia tenir al voltant de deu anys quan vaig llegir el còmic *El jurament dels vikings*, de Peyo, inclòs en una aventura de Jan i Trencapins. És d'aquelles lectures que em van quedar a la memòria. L'àlbum, amb un bon guió i fantàsticament ben dibuixat i ambientat, estava traduït per Albert Jané, el degà traductor de còmics al català, homenet que aleshores i encara ara tenia i tinc mitificat. Jané utilitzava un llenguatge escaient –informal, popular i proper–,

sense artificis ni formalismes ni academicismes. La història era divertida i trepidant i, el més important de tot per tal d'evitar alguna frustració en un nen de deu anys abans d'anar a dormir, acabava bé. Era l'època del renaixement del còmic en català, fos autòcton o traduït, i gràcies a les revistes *L'Infantil/Tretzevents* i *Cavall Fort*, i a les editorials Joventut, Anxaneta/Josep Tremoleda Editor, Jaime Libros, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Bruguera, Grijalbo, Casals, Salvat i Empúries, el paisatge del còmic en llengua catalana canvià radicalment des de principis dels anys seixanta fins als anys vuitanta del segle XX.

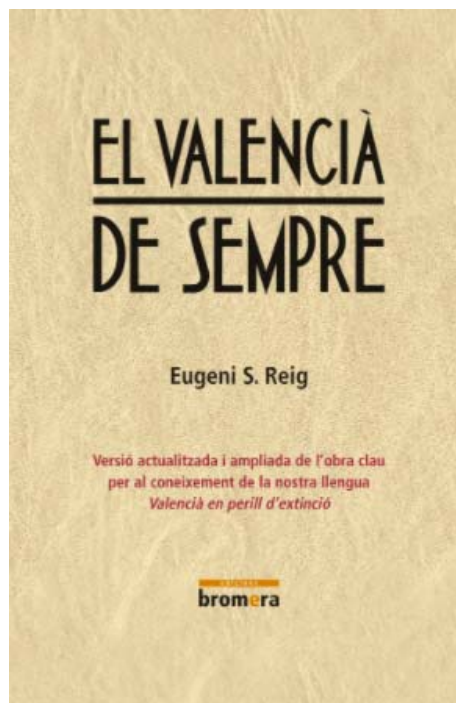
49 *El valencià de sempre i nosaltres, els catalans*

Alzira: Bromera, 2015

per **Joan Tudela**

Bromera va publicar *El valencià de sempre*, obra magna del lexicòleg Eugeni S. Reig, ara fa dos anys, però és del tot vigent. Aquest inventari del patrimoni lèxic valencià en perill d'extinció hauria de ser present a totes les biblioteques públiques del País Valencià (i també a la biblioteca particular de tots els valencians cultes).

I a nosaltres, els catalans, *El valencià de sempre* també ens interessa. L'autor, quan a la introducció de l'obra ens explica el seu model lingüístic, diu: "Use, majoritàriament, el lèxic valencià tradicional. No obstant, quan considere que és adequat o convenient fer-ho, empre paraules i expressions d'altres zones de la nostra àrea idiomàtica." Nosaltres hauríem de fer el mateix però a l'inrevés: fer servir habitualment el nostre lèxic tradicional, sense renunciar a usar quan calgui paraules que són més pròpies del País Valencià. A més, aquest llibre ens permet conèixer més els parlars valencians, cosa ben útil a l'hora de llegir autors valencians. Entre les entrades de l'obra, hi trobarem lèxic en perill d'extinció que és genuïnament valencià (com ara les expressions *pegar un mosset* i *en un bufit*), però també lèxic popular compartit (per exemple, *agulla d'estendre*, *badoc* i *calbot*). Un llibre, doncs, també ben recomanable per a nosaltres, els catalans.

50 *De Tasis a Bibiloni, amb molt de Valor*

per **Jordi Badia i Pujol**

Els tres llibres que proposo, els considero modèlics per motius diversos. El primer, un volum qualsevol de les [*Rondalles valencianes*](#) d'Enric Valor, per la riquesa lèxica i la seguretat expressiva [Edicions del Bullent, 2000 (8a ed.)]. El segon, una de les [*tres novel·les policiaques d'en Rafael Tasis*](#) (per exemple, *És*

hora de plegar); hi trobareu la fermesa i el dring que tenia el català de la primera meitat del XX i que pot recuperar si sap llevar-se el pes feixuc de la interferència [Editorial 3 i 4, 1998 (reeditat el 2016)]. I el tercer –aquest sí, de llengua–, [Llengua estàndard i variació lingüística](#), de Gabriel Bibiloni, perquè en poques planes diu moltes veritats que tots hauríem de saber [Editorial 3 i 4, 2000].

